

Академия за музикално, танцово и изобразително
изкуство „Проф. Асен Диамандиев“

Факултет „Музикален фолклор и хореография“

Катедра „Хореография“

Риолина Петкова Топалова

Дисертационен труд

На тема:

Развитие на модерният танц в Америка и Европа.

Сравнителен анализ на установените техники

Автореферат

на дисертационен труд за придобиване на
образователна и научна степен „доктор“ по
специалност „Балетно изкуство“. Професионално
направление 8.3. Музикално и танцово
изкуство. Докторска програма „Хореография“

Научен ръководител: Проф. д-р Даниела Дженева

Пловдив

2024 г.

Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита на заседание на катедра „Хореография“ при АМТИИ,

Пловдив състояло се 10 юни 2024 година.

Утвърден е на заседание на Факултетен съвет на факултет „Музикален фолклор и хореография“

24 юни 2024 година.

Дисертационният труд съдържа 175 стр. Разработката се състои от увод, пет глави, заключения, изводи и приноси. Библиографията включва 45 източника. Списъкът на авторските публикации се състои от 3 заглавия.

Защитата на дисертационният труд ще се състои на .....2024г., от..... часа в зала ..... на АМТИИ, ул. „Тодор Самодумов“ №2, Пловдив на открито заседание на научно жури в състав:

Проф. д. изк. Анелия Янева – ЮЗУ „Неофит Рилски“

Проф. д-р Катя Кайрякова – ВСУ „Черноризец Храбър“ - Варна

Проф. д-р Мария Кърджиева – ВСУ „Черноризец Храбър“ - Варна

Глава I: Увод

Различните видове изкуства се отличават едно от друго по художествените форми и по средствата на изразяване. Всяка форма на изкуството създава свой уникален език, развива чрез него своите изразни средства, които оформят оригиналността и уникалността на произведенията. XX век се е превърнал в период за засилване на процесите при търсене на нови форми, средства и методи във всички видове изкуства, в това число и на танцово-хореографското. Това е и период, в който изключителни творци разрушават установените в миналото канони, създавайки нови, необичайни произведения.

Изучаването на трансформациите на хореографското изкуство днес е една от най-актуалните области на историята на изкуството. Анализирането на съвременните тенденции в развитието на хореографското изкуство, изследването на промените в танцовите произведения ще помогне за по-доброто разбиране на същността на интересни

открития, което определя актуалността на избраната изследователска тема.

Целта на настоящия научен труд е, да се проследи исторически създаването на модерния танц от зараждането му, през неговото формиране, развитие и разпространение в Америка и Европа, през XX век, с появата на първите т.нар. „модернисти“ и създадените от тях направления и стилове, довели до откриването на школи, центрове и технически прийоми. Сама по себе си, посоката на целия труд е насочена към базата при създаването и установяването на съвременните танцови техники и използваната терминология.

Задачата при избора на темата на настоящия труд е обоснована от недостатъчно наличие на необходимата литература по темата, на български език. Научният труд е изследователски и събирателен със задача да се проучат повече материали от различни източници, да се съпоставят, анализират и обобщат. В настоящото изследване е приложен и сравнителен анализ на установените танцови техники базирани на различни форми, направления и стилове

и терминологията, с която се борови при изпълнение на основните движения от съвременните танцови техники, и методическото им проявление, което се прави за първи път на български език. За целта ще се разгледа подробно модерният танц от зараждането му до днес. Чрез различни методи ще се анализират и опознаят всички аспекти на танца, техническите му разработки и методическите обосновки, необходими за изграждането на универсални български танцови творци и изпълнители.

1.1. Обзор на научните изследвания

Към модерния танц винаги е имало интерес и е бил в любопитен обсег от неговото зараждане до днес, вече два века. С годините изследването и анализирането му се засилва поради неговото интензивно и нестихващо развитие и обновяване. Модерният танц е създавал сложна и заплетена мрежа която е пуснала своята нишка в края на XIX век, и с годините се е разпростряла и обхванала целият свят. Много изследователи и анализатори успяват да хванат дадена нишка от сложната мрежа на модерния танц и да достигнат до информация за дадени творци,

отдали своята философия и естетика на движещото се тяло. Трудно е, почти невъзможно, да се проследи цялата история на модерния танц през тези два века. Но всеки изследовател се стреми да успее да почерпи повече информация и да проследи възможно най-много от представителите на направлението и да разучи неговата аналитичност.

Оскъдната информация с която се разполага на български език за развитието на модерния танц, за приемствеността учител - ученик, както и за методите при създаването на установените танцови техники, с които към момента се обучават професионалните модерни танцьори е недостатъчна. Така също и допълнителните техники в направлението соматика са в основата на настоящия труд и провокират разглеждането, изследването и анализиране на дейността в тази посока.

Може да се открият доста интересни факти около развитието на модерния танц, както и да се разгледат разнообразните метода при изграждане на методиката за обучение на танцьорите. Всички установени танцови техники са авторски методики с

различни опорни точки при изграждането им. Чрез тяхното усвояване се добива качествено методическо използване на основните движения и елементи, и боравене с терминологията.

Глава II: Основни етапи от възникването на модерния танц

„Модерно“ е стил в изкуството, който се заражда в края на XIX в. и се развива началото на XX в. Понятието *модерен* трябва да се разглежда от една страна като уникален художествено-културен феномен, развиващ се в урбанистичната среда на Европа, в периода XIX - XX в. а от друга като многопластов културно-исторически процес, трансформиращ всички сфери на живота. Новото течение в изкуството много бързо завладява почти целия свят през 80-те години на XIX век. То навлиза едновременно във Великобритания, Германия, Русия, Австрия, Италия, Франция, Белгия, Испания, Финландия, Чехия и САЩ. Появилите се модернисти, бързо разбрали, че живота има нови възможности: социални, научни, творчески и художествени. Те били

водени от идеята - човек да живее, работи и твори свободно. Тази идея се отразява най-вече в изкуството. То става пътеводител на прехода към новото общество.

Появата на новото не подминава и танцовото изкуство. Модерният танц - това е самостоятелна форма в изкуството, при което по-нов начин се съединили движения, музика и мироглед. Представителите на модерния танц отхвърлили канона и се опитали да открият нови теми и сюжети, и да ги изразят с нови художествени средства. Пластиката им трябвало да изразява земният, обикновен човек, а не изисканата красота на предшестващите класически балерини. Да бъде способна да изразява проблемите, които вълнуват земният човек, а не реешите се романтичните видения. Този вид танц, в началото на XX в., се превръща в алтернатива на класическия танц. Модерните танцьори обогатили танцовото изкуство с множество оригинални танцувално-пластически средства. Модерният танц е стремеж към естественост и свободно себеизразяване без граници,

до предела на пренасищане с емоции. С възникването на модерният танц се появяват и нови възможности за телата на танцьорите. Той спомага, както за физическото развитие на човека, така и за неговото духовно и емоционално обогатяване.

II.1. Естетиката на модерния танц

Модерен танц е общото наименование на танцовото изкуство, основано през първата половина на XX в., и базирано на класическия танц. Модерният танц включва елементи от всички танцови стилове до този момент, като интегрира и елементи от йога, гимнастика, акробатика, дори и от бойни изкуства. Този танц е свободен, инерционен, динамичен, емоционален.

Две са основните дефиниции на модерния танц: contemporary – контемпорари, отнасящо се до европейския съвременен танц и постмодерен – термин предложен за американската дейност.

Историята на модерния танц започва с търсенето на свобода. Това на пръв поглед просто желание, е водещо и за съвременните хореографи и танцьори днес. Тяхната дейност не е просто нова

форма на изява. Това е опит за преосмисляне на танца като изкуство, за намиране на алтернативен подход към движението, идеологията и естетиката. Всичко, което е създадено и се създава в света на танца е непрекъснато свързано. Историческият контекст, личните обстоятелства, местоположението и понякога случайността определят съдбата на тази форма на танцовото изкуство.

Модерният танц е относително понятие и всеки период от време има своя собствена музикална култура, която провежда нови видове танци. Съвременните танцови стилове обаче имат доста разнообразни елементи, което ги прави по-демократични и достъпни за хора с определени ограничения в пластичността и гъвкавостта. На тяхната основа се развиват различни направления с цел подобряване физическото състояние на човек, близко до естетиката на Древна Гърция „здрав дух, здраво тяло“.

В последните 20 - 30 години на основата на модерния танц се изградиха и оздравителни техники, ставащи все по-популярни с акцент и към хора без

затруднения, провокираща движенческата култура. Популяризирането и развитието на танца чрез различните му форми навлизат все повече в ежедневието на съвременните хора, променяйки тяхното мислене и физическите им потребности.

Наблюдението, анализирането и изследването на всяко движение от структурата на модерния танц, ще даде по-добра възможност и за неговото полезно и прецизно „експлоатиране“, както и възможността на всеки танцьор да овладява до съвършенство собственото си тяло, да го манипулира градивно в стремеж да се превърне в универсален изпълнител, без ограничение във физическите и емоционалните му възможности.

II.2. Себеизразяване

Един от основните мотиви на модерния танц е изразяването и предаването на емоция. Хората и дори някои животни често танцуват за да освободят мощни чувства, като внезапни пристъпи на настроение, радост, тревога, нетърпение или гняв. В тези случаи танцът помага за генериране на емоции, както и за освобождаването им. Танцовите движения са

организирани в пространствен или ритмичен модел, следвайки определен ред. Всички тези характеристики могат да доведат до определено състояние на ума и тялото. Танцьорът може силно да осъзнае силата на гравитацията и равновесието. В същото време модерният танц създава много различно възприятие за време и пространство. Танцът всъщност може да създаде напълно самостоятелен свят за танцьорите, в който те са способни да покажат своите възможности, далеч надхвърлящи нормалните им физически сили. Много от направленията на модерния танц са заимствани от древните бойните изкуства не само технически, но и в метода на дишане, в концентрацията или медитацията. Танцьорите не са просто артисти, техните тела са инструментите, чрез които създават изкуство. Себеизразяването и физическото освобождаване могат да се разглеждат като два отделни мотива за танц, това е и неговата философия. Самият танц може да приеме голямо разнообразие от форми присъщо за зараждането и развитието на модерния танц. В рамките на този широк спектър от

форми, танцът изпълнява и различни функции: религиозни, социални, емоционални, политически и т.н.

Модерният танц е и социално сближаване. Трудно е пълното проследяване и анализиране на всички направления на модерния танц, защото са провокирани от индивидуалните качества, естетика и етика на всеки модерен танцьор и хореограф създаващ свой стил, свой собствен език на тялото. Но изучаването на основните съвременни танцови техники, дава възможност за осъзнаване на това колко са неограничени човешките възможности във всичките му аспекти, и че хората не могат да ограничат собствените си тела, защото често емоциите ги управляват, дават тласък и посока, на което самите те се изненадват за всичко което, може да провокира тяхното вътрешно „АЗ“.

II.3. Зараждане на модерния танц в Америка и Европа в края на XIX и началото на XX век

Въпреки, че понятието модерен или съвременен танц е относително, всеки период от

времето има своя музикална култура, която ражда нови видове танц и съответно всеки танц може да се нарече, съвременен или модерен за своето време, тъй като те са актуални за съответния период. Корените на модерният танц тръгват от класическия балетен танц. От една страна модерния танц е създаден като реакция срещу формалните, твърде ограничени движения на класическия балет, но от друга страна използва много елементи, стъпки и движения от класическия балет, които влизат в репертоара му.

Модерния танц започва да се развива в САЩ и Европа (първо в Германия) в края на XIX в. и получава своята популярност и успех през XX в.

Една от основните причини за появата на модерния танц е и настъпилата криза в класическия балет в края на XIX в., определена и така наречена „*епоха на Мариус Петина*“ и изчерпаните му възможности. Причината е и в новото политическо, физическо и емоционално осъзнаване, съзряване и развитие на свободния човек в обществото. Танцьорите от това време имали необходимост от нова техника, чрез която да изразят новите идеи

бликаши от свободния човек, далеч от традициите на класическия танц. Тази линия, се прокрадва и в класическия танц, който по това време не е такъв (строго академичен, на моменти неестествено скован и ограничен), какъвто е познат в момента. Пример за трансформацията на класическия танц през първата половина на XX в. са „Руските сезони“, организирани от руския театрален и балетен импресарио Сергей Дягилев които слагат своя отпечатък, за по нататъшното развитие на балета.

За появата на модерният танц в Европа може да се каже, че започва още през 1830 г. с идеите на известния френски педагог и теоретик на сценичното движение Франсоа Делсарт, който изучава връзката между глас, жест и емоции. Така също и от системата на Емил Жак-Далкроз, привърженик на евритмичната система на музикално обучение. И от Рудолф фон Лабан анализатор, систематизирал формите на човешкото движение в система наречена от него „Labanotation“. Европа е обхваната от новата вълна на модернизма във всички области на живота.

От друга страна редица представители на модерното танцово движение са група американски жени. Предисторията на модерния танц в Америка започва в началото на XX век, с появата на трите музи на ранния модерен танц: Лой Фулар, Айседора Дънкан, Рут Сен-Денис. Те решили да скъсат връзката с традиционната хореография и откриват свои школи с преподаване на основите на модерния танц - изкуство свободно от условности. Те са част от така нареченото поколение на импровизатори и експериментатори. Открили нов прочит на танца – танц, криещ се не толкова в красивите и изискани линии на тялото, съдържан и изискан, а естествен и емоционален с дълбоко съкровен изказ на душата. Те са търсещи провокатори за своето време.

II.4. Развитие на модерния танц през XX век.

Връзка между поколенията и приемственост

Модерният танц се развива стремглаво през XX в., като техника и е един от основните жанрове на западната театрална сцена. Първо като поредица от противопоставяне срещу ограниченията наложени в

балета, в последствие като самостоятелно творческо себеизразяване, явявайки се преди всичко като авторски танц. Ярки и талантиви поколения изпълнители на сценичния модерен танц взаимодействали и наслоявали своите експерименти, в търсенето на естественото човешко движение, ръководено от свободния дух и емоционален порив. „Пионерите“ - Лой Фулър, Рут Сен Денис, Тед Шоун и най-великият пропагандатор на модерния танц Айседора Дънкан полагат различни направления и дават посоката на развитие на „модерното“. Понататък всеки от тях създава своя школа и техника. В края на XIX и началото на XX в. са създадени и първите теории за новото виждане на танца и движението.

Теоретикът на „телесното изразяване“ Франсоа Делсарт, дефинирал равенство между три езика: „чувствен“, като негов орган е гласът, „елиптичен“ - предаващ се чрез жестове и „философски“, който се изразява в артикулирани думи. По този начин Делсарт установява точна скала за функционирането на всяка част от тялото във

връзка с емоциите. Вярвал, че движенията от кръста към долните крайници са физични, от талията до раменете са емоционални, а от раменете нагоре - духовни. Пространството около тялото също притежава тези качества. Всички негови принципи за движение в танца се прилагат в следствие от Дънкан, Денис и др. В създадените по-късно училища за модерен танц, неговата теория става основа за обучение. Създателките на първите модерни техники Марта Греъм и Дорис Хъмфри също са последователи на неговите закони за движението.

От своя страна композиторът, учител по музика и писател Емил Жак Далкроз, разработва теория за връзката между движението и ритъма. Неговата система има за цел музикалната динамика и емоционалното ѝ съдържание, да се изрази визуално с пластичен движенчески материал. Влиянието на Далкроз до голяма степен също повлиява върху работата на Айседора Дънкан, Рут Сен Денис и други основатели на модерния танц.

Вярата на Дънкан, че балетната техника изкривява естественото движение на тялото и че

отделя напълно движенията на тялото от ума, карайки танцьорите да се движат като кукли. Тя използва всички възможности за движения от живота и не демонстрира никаква техника. Стреми се да помогне на хората, чрез танца да бъдат здрави и красиви, да си върнат изгубената хармония, да възстанови естествените връзки на човека с природата. Танцът на Дънкан е свободен танц, не подчиняващ се на нормите и каноните и не заимстващ от обичайните пластични форми. Тя посочва пътя към онези, които търсят нетрадиционни форми за телесната изразителност.

Рут Сен Денис и Тед Шоун продължили да търсят пътя към новия танц. Но най-същественото за тяхната дейност и благодарение на тяхната съвместна работа е първа школа за модерен танц „Denishawn“, чието име се превръща в символ на професионалния съвременния танц в продължение на много години. Те съумяват да подготвят и първото професионално поколение на американския модерния танц. Тази школа създава първите професионалисти в това

направление: Марта Греъм, Дорис Хъмфри и Чарлз Уийдмън.

Те от своя страна завъртат устремено колелото на професионалното изграждане и обогатяване на модерния танц. Тяхната заслуга се състои преди всичко във факта, че всеки един от тях е бил не само блестящ хореограф и изпълнител, но и учител, който е създал и собствена школа за обучение на танцьори. Второто поколение модернисти създават първите техники с методическа обосновка за задвижване на тялото в пространството. Марта Греъм се е стремяла да изгради драматично богат танц, способен да предаде целия спектър от човешки преживявания. Тя например вижда гръбначния стълб и по-специално таза като център на всички движения и много от нейните най-характерни движения произлизат от мощна спирала, арка или извивка на гърба. При много от движенията в техниката на Дорис Хъмфри тежестта на тялото е извън центъра. Стилът ѝ се основава на падане и запазване на равновесие, като използва ритъма на дишането, за да се движи нагоре и надолу, подобно на вълните на океан. И двете имат

големи творчески достижения, които повлияват върху развитието на хореографската мисъл. Те са и първите, изградили свои професионални танцови системи, които предават на учениците си. Хъмфри обучава Хосе Лимон, Алвин Ейли, Паулин Лоурънс, Мойра Ширър, Греъм-Мърс Кънингам, Ерик Хоукинс, Пол Тейлър, Мери Хингсн. На свой ред двама от учениците им: Лимон и Кънингам развиват свой танцови системи.

Мърс Кънингам е „духовният баща“ на авангарда и е един от тези, които поемат по свой път и създават собствена танцова система. Основата идея при него е онази, от която произтичат останалите касаещи съдържанието на танца. Кънингам вярва, че основната задача на хореографа е създаването на моментна хореография, където всеки изпълнител има свой собствен ритъм и свое движение. През 50-те години на XX век, модерния танц е въведен като академична дисциплина в много колежи и университети в САЩ. Пол Тейлър, Алвин Ейли, Триша Браун, Туила Тарп са допринесли за развитието на съвременния танц.

В Европа сред учениците на Далкрос били тези, които впоследствие стават най-ярките представители на „немската школа“ на модерния танц - Мери Вигман, Грета Палука, Мари Рамбер.

Един от теоретиците и вдъхновителите на танцовият експресионизъм в Германия, а след това и в Европа - Рудолф фон Лабан, освободил движенията от формални ограничения - стилистична принадлежност, музика, сценично пространство. Така също предложил универсална теория за танцовия жест, която се оказва приложима за анализа и описанието на всички пластично-динамични характеристики, независимо към кой национален стил и жанрова категория принадлежат. Пространство, време, сила (енергия) са трите константи върху които Лабан е изградил своята теория за движението. Той открива нова епоха в немския модерен танц.

Неговите най-известните ученици, танцьори и хореографи Мери Вигман и Курт Йоос, продължават задълбочено теоретичните му анализи в своите творби. Мери Вигман създава хореографски

произведения като използва основните принципи от системата на Лабан. Формата на хореографията при Вигман е тясно свързана с понятието за пространството. Тя вярвала, че танцът може да изразява не само емоции, но и пълния вътрешен живот на човечеството. Докато Курт Йоос се опитва в работата си да използва постиженията на класическия балет и да комбинира неговата техника с основите на системата на Лабан.

През XX в. модерният танц завладява световните сцени, натрупват се познания при търсене на новото в дълбоките корени на зараждането на човека с естествените му физически, психически и емоционални потребности и експериментиране на движенческите му възможности спрямо пространствените измерения.

В други модерни произведенията от XX век на западноиндийски и афроамерикански теми се демонстрира йерархичното разделение. Интересно е творческото развитие в това направление на расова принадлежност на Алвин Ейли, основна фигура на афроамериканския джаз танц. Създал водеща

компания на основата на битовия африкански танц и новото течение на джаза. Наслояването на различните стилове, преплитането на естетическата насоченост и техническата посока на развитието на „новият танц“ преминаващ в авангарден танц и в "контемпорари", са в основата на творческите и философски търсения на следващото поколение: Мърс Кънингам, Триша Браун, Алвин Николайс, Марк Морис, Майкъл Кларк, Розмари Бухер, Пина Бауш и техният нестихващия импулс за надпревара с време, тяло, пространство.

Експресионистичната школа доминира в модерния танц в продължение на няколко десетилетия. От 40-те години нататък има нарастваща реакция срещу експресионизма, оглавявана от Мърс Кънингам, който иска да създаде танц за себе си, да покаже видове движения на които е способно човешкото тяло, да развие ритъма, фразирането и структурата. Преди всичко искал да създаде танц, който не се подчинява на драматичните закони и на емоционалното изразяване.

II.5. Постмодернизъм

В края на 50-те и началото на 60-те години на XX в. се появява недоволство между новото поколение американски хореографи и танцьори, спрямо всичко което те са наследили от творчеството на учителите си, като те го определят като неактуално, застинало и остаряло. Пътя към новото прокарват Мърс Кънингам, Ерик Хоукинс и Алвин Николайс. Новите творци наричани постмодерни хореографи, доказват някои от идеите на Кънингам, като стигат още по-далеч. Те създават нов тип танц, свободен както от рефлексии, така и от изобразителността на хореографските образи. Те вярват, че обикновеното движение може да се използва в танца, но отхвърлят техническата виртуозност в техниката на Кънингам и сложното му структурно формулиране. Според тях, такъв стил пречи на процеса на ясното усещане на движението. Следователно постмодернистите заменят приетите конвенционални танцови стъпки с прости движения като търкаляне, ходене, прескачане, бягане и т.н. Техните произведения се концентрират върху

основни принципи на танца: пространство, време, тежест и енергия на тялото на танцора. Много от тях се представят в галерии, гаражи, тавани или на открито. Джудит Дън през 1961 г. започва серия от класове, с цел преразглеждане и изследване методите за създаване на танц. Произведенията, които се появили по време на тези класове били представяни пред публика. Така няколко години се показвали серия от революционни танцови концерти, които стават основа на така наречения постмодерен танц. Но по отношение на танца, това е поколение артисти последвали модернистите от 50-те години. За постмодерния танц е характерно влиянието на източната философия: неподвижност в движението и движение в неподвижността. Експериментите започват в църквата Джъдсън в Ню Йорк, и продължават повече от десетилетие, като отричат напълно всички технически, естетически и театрални постижения и качества на хореографите - модернисти. Можем да приемем, че начало на постмодерния танц започва от сцената на театъра към църквата Джъдсън (Judson Dance Theater, Ню Йорк,

САЩ). Продуктът представян на сцената се създавал колективно, без логическа последователност и можел да остане неизвестен до момента на показване на сцената. Призовавани били всички да танцуват, като се провокирала публиката, карайки я да съзира и аплодира обикновени тела. Танците се изпълнявали в градини, паркове, улици, площади, покриви на сгради и други места. Така създадените експерименти, показвали публично процеса на импровизацията, без да е налице предварително режисиран и отработен спектакъл, откривайки нови структурни хореографски и режисьорски възможности. Изпълнителите по различни начини имали възможност да реализират себе си доверявайки се и облягайки се един на друг, като нова форма на танц, което се превърнало в основа за развитието на така наречената „контактна импровизация“.

Друг експериментален танцьор и хореограф от поколението пост модернисти е Стив Пакстън, един от основателите на Танцовия театър Джъдсън. През 1972 г. развива нова танцова форма, базирайки се на физическите закони: инерция и гравитация, за да

изследва взаимовръзката между танцьорите наричайки я - *контакт импровизация*. Той има специално изработен труд по тази тема, и оказва значително влияние на съвременния танц. Импровизацията е една от най-важните придобивки оставена от това поколение - новатори, като основа за творчески процес. Тя открива нов път за обогатяване на модерния танц. Контактната импровизация е сред най-важните техники за развитието на фантазия и индивидуалност, и ето защо е изключително важна като предмет за обучение. Пакстън е един от най-влиятелните танцьори от своето поколение повлиял на хореографията в световен мащаб. Днес много танцьори, изпълнители, хореографи и преподаватели по целия свят използват неговите изследвания върху Контакт импровизация, помагаща им в различни дейности в областта на съвременния танц.

През 60-те години на ХХ век, Ивон Райнер е част от екипа, който започва да играе в Мемориалната църква на Джъдсън и е сред основателите на Джъдсън Денс Театър. Църквата вече е подпомогнала с пространство - художествената галерия, други

артисти. „Джъдсън“ се превръща в място за авангардна танцова дейност и танцови концерти. В него Райнер и други артисти се превръщат в част от основателите на постмодерния танц. Много от елементите, които тя използва - като повторение, задачи и неопределеност - по-късно стават стандартни характеристики на съвременния танц. В нейната първа хореография, тя използва повторението и звука - реплики. Изследването на танца и тялото от Райнер са актуални и днес. Тя е един от най-големите артисти в САЩ. Райнер е тази, която включва елементи, които се считат за основи на съвременния танц: като повторението на движения; или танцьори, които говорят; както и артисти, които не са тренирани като танцьори, изпълняващи „обикновени“ движения, като ходене или бягане.

Една от най-прочутите пост модерни американски хореографи, танцьори и танцов теоретик е Триша Браун. Тя развива комплексно в детайли танцов стил, чиито основни характеристики са изключително прецизно пространствено разположени флуидни движения. „*Вървейки по стената*“ и „*На*

покрива“ от 1971 г. са предназначени да се изпълняват на определени места в градското пространство. В тях танцьорите се движат по стена, завързани с колани и изпълняващи движения от ежедневието. Тя демонстрира рядко виждана в света на танца тогава, а и днес - психическа и физическа виртуозност. Браун експериментира с геометрични форми, създадени от движещи се тела изпълняващи ежедневни движения и се утвърждава като новатор в рамките на света на танца и като артист от световно значение. В края на 60-те Браун създава произведения, които се опитват да се противопоставят на гравитацията, използвайки оборудване като въжета и колани, за да позволят на танцьорите да ходят по стените или надолу по тях, или да експериментират с динамиката на стабилността и равновесието. Тя тласка танцьорите си до границите на физическите им възможности, като за първи път прави разграничение в движенията между жените и мъжете поставяйки ги в необичайна пространствена среда.

Постмодернизмът дава нов тласък в развитието на съвременното танцово изкуство.

II.6. Мюзикъл

Не може да не се обърне внимание и на мюзикъла, като част от развитието на модерния танц. Може би най-популярните от всички поджанрове в балета и модерния танц са танцовите форми свързани с мюзикъла, като степ, джаз и диско. Мюзикъл - е музикално-сценичен жанр зародил се през 30-те години на XX век в театрите на Бродуей - театрален район в Ню Йорк. Той съдържа музика, танц и диалози. В мюзикълите както на сцената, така и на екрана (при музикално филмовите продукции), танцът е основната съставка заедно с песента и актьорската игра на спектакъла.

II.7. Танцов театър. Експресионизъм

Появилите се теории за танца и движението в края XIX и началото на XX век, са базират на зародилата се вълна от „свободата на тялото“, както в Америка, така и в Германия и Франция. Един от основните теоретици и инициатори на танцовия

експресионизъм, Рудолф фон Лабан е основоположник на направлението в новото модерно изкуство, познато като „немски свободен изразен танц“. Подобно на предшестващите го модернисти, той търси нови изразни средства и форми за изява.

Той изгражда нова танцова лексика, метод на обучение и възпитание не само за професионални танцьори но и за любители. Създава система за анализиране на движенията на човешкото тяло, основаващо се на математически и геометрични принципи. Неговата теория за движението се нарича „Хореотика“ и изследва универсалните принципи, които обуславят движещото се тяло. Според него, именно разработването на нова танцова техника, ще даде възможност за разрешаване на проблема с овладяването на пространството. Лабан поставя тялото на танцьора в една въображаема „кинесфера“, в която се свързват различни геометрично ориентирани траектории по права линия, диагонал и спирала. Неговата Хореотика развива в танцьора и хореографа пространствено мислене, усещане за многоизмерност на пространството и за

взаимодействието между отделния танцьор и групата. Още един важен акцент в дейността на Лабан е използването на движението на танца като средство за профилактика и лечение. Благодарение на създаденото от него танцово писмо „Кинетографията” се регистрират движенията и се записват танцовите спектакли в партитура.

„Кинетографията” му бързо се налага отначало в Германия и немскоговорящите страни, покъсно и в цяла Европа. Под наименованието „Лабанотация”, тя е изключително популярна и в англоезичните страни. Негови ученици и последователи са Мери Вигман, Курт Йоос, К. Кройцберг, Макс Терпс и други. Мери Вигман създава хореографски произведения използвайки основните правила от системата на Лабан. Формата на хореографиите ѝ е свързана с концепцията за пространството. Тя вярва, че танцът може да изрази не само емоциите, но и пълния вътрешен живот на човечеството. Курт Йоос се опитва да използва постиженията на класическия балет в работата си и да свърже техниката си, с основите на системата на

Лабан. Естествено педагози и хореографи все повече синтезират различните танцови техники и стилове в своите уроци и представления.

Пина Бауш е немски танцьор и хореограф и учител по танци, който допринася значително за неоекспресионистичната танцова традиция, известна днес като танцов театър. Тя е наследила принципите на немския експресионистичен танц по време на обучението си при Рудолф Лабан, Мери Вигман и най-вече при Курт Йоос. В първата ѝ пиеса „*Фриц*“ музиката почти отсъства, спектакъла е ексцентричен, странен и консервативната немска публика е шокирана. Бауш създава нови спектакли наречени „танц-опера“, където доказва майсторството си в създаването на класическа хореография от чисто движение. Интересното в постановките ѝ е, че тя избира двама изпълнители за главни герой - един танцьор и един оперен певец, което скоро я превръща в една от най-популярните хореографи. Върхна точка в творчеството ѝ е „*Пролетно тайнство*“ - Стравински. Тя трансформира сюжета в мрачна между полова битка, където червена рокля е

жертвата. Същата тази червена рокля се среща често в спектаклите ѝ и която става като запазена марка на хореографката, чийто символни значения се сменят спрямо вижданията ѝ. Тя създава свои съмишленици и първият танцов театър в света. Творчеството ѝ е амалгама от танц-театър, музика, изобразително изкуство. Използва елементи от операта, пантомимата, драматичния театър. Импровизацията е основен двигател на нейните танцьори. Тя създава нов жанр в танца - танцов-театър, съчетание между театър и танц. Той бързо се превръща в уникален стил, който вдъхновява хореографите в цял свят. Много философи изследват нейното творчество, В историята тя ще остане като най-влиятелната творческа фигура в след военния театър, превърнала се във вдъхновение за много хореографи в съвременния танцов-театър. Едно от най-значимите явления в съвременния танцов театър, пряка наследничка на немския свободен изразен танц, отличаваща се от революционерите модернисти на своето време.

Всеки един творец през епохата на XX век, от зараждането на модерния танц, допринася за обогатяването на танцовото изкуство с нови танцови форми, с нова лексика в различни направления. С наслявяването на поколенията и приемствеността помежду им, модерният танц обхваща цяла Америка и всички европейски държави. Постепенно се смесват националности и школи, стилове и жанрове. Плеяда от хореографи и танцьори, оставят своите имена в историята на модерния танц. Много артисти и хореографи възпитани в строгата академична линия на балета, също правят завой в своя творческа биография и търсят нова форма за реализиране на проектите си. Провокирани от естетиката на „Руските сезони“ и модерните направления, те също създават редица интригуващи с лексиката си до днес произведения. Това са имена като: Мари Рамберт, Бригит Кулберг, Джон Кранко (1927 – 1973 г.), Морис Бежар, Кенет МакМилан (1929 – 1992 г.), Джон Ноймайер (1939 г.), Кенет МакМилан (1929 – 1992 г.), Матс Ек, Иржи Килиян, Джером Робинс и други.

Заклучението, което може да се направи при разглеждането на голям обем от исторически данни, хронологията и протеклите събития в тази посока, както и анализирането на етапното развитие на модерният танц в Америка и Европа, е че:

Свободен пластичен танц, този нов тип танц се ражда в началото на XIX и се развива през XX век и благодарение на преди всичко на Айседора Дънкан. Тя предлага нова философска и артистична концепция за „танца на бъдещето“, основана на древния идеал за хармоничното развитие на човека.

Модерният танц Modern Dance е направление в танцовото изкуство, развило се в Европа и САЩ в началото на XX век, чиито водещи представители са Дорис Хъмфри, Чарлз Уийдман, Мери Вигман, Ханя Холм, Хосе Лимон, Лестър Хортън, Ерик Хокинс, Анна Соколоф, Лой Фулър, Марта Греъм, Айседора Дънкан, Рут Сент Денис, Тед Шоун.

Постмодерният танц Postmodern Dance е направление в танцовото изкуство, развило се в САЩ и Европа през 60-те и 70-те години на XX век, чиито

ведещи представители са Мърс Кънингам, Алвин Ейли, Алвин Николай, Пол Тейлър, Триша Браун.

Съвременният танц Contemporary Dance е направление на танцовото изкуство, което включва танцови техники и стилове от средата на XX и началото на XXI век, формирани на основата на американския и европейския модерен и постмодерен танц. В тази насока танцът се разглежда като средство за развитие на тялото на танцьора и формиране на неговия индивидуален хореографски речник.

II.8. Изводи

При разглеждането, анализирането и направените изследвания върху творческите търсения на плеяда модернисти и на база направените заключения, за развитието на танцовото изкуство, могат да бъдат направени следните изводи:

Първият извод е свързан с основния принос на Първото поколение „модернисти“ в танца, така наречените „импровизатори“. Тръгнали от свободния пластичен танц на Дънкан, те постепенно налагат своята свободна воля и окончателно скъсване с

традициите на класическия европейски танц и откриването на нов път за развитието на танцовото изкуство. Другата им важна заслуга е издигането до нова позиция на танцовото изкуство в обществения живот свързана и с позицията на жената в обществените и политическите пластове.

Вторият извод за развитието на танца през XX век, можем да се направи върху анализа на дейността на второто поколение модернисти, които създават най-важните за съвременното образование по танцов театър обучение, както и първите професионални школи, студия и училища, започнато от училището „Denishawn“. Успяват да формират нова танцова лексика, тази на модерния танц (Modern Dance). Това направление в танцовото изкуство, развило се в Европа и САЩ в началото на XX век, чиито водещи представители са Дорис Хъмфри, Чарлз Уийдман, Мери Вигман, Ханя Холм, Хосе Лимон, Лестър Хортън, Ерик Хокинс, Анна Соколоф, Лой Фулър, Марта Грѐм, Айседора Дънкан, Рут Сент Денис, Тед Шоун, създават своята професионална верига на приемственост. Новаторството им създава

предпоставки за развитието на сложните сценични форми, които с времето усъвършенстват съвременния танцов театър. Това води и до появата на следващото поколение ученици, представителите на Постмодерния танц (Postmodern Dance). Тяхното направление в танцовото изкуство се развива САЩ и Европа в 1960 - 1970 г., като поемат разнопланови посоки за разпространение на методиката, техниката и потребността от себеизразяване. Водещи представители са: Мърс Кънингам, Алвин Ейли, Алвин Николайс, Пол Тейлър, Триша Браун и др. Трансформацията на постмодерното поколение, разглеждащо като инструмент тялото на танцьора е с цел развитието му и формиране на индивидуалната хореографска лексика. Актуализация на различните техники и стилове е постоянно развиваща се философия за движението свързани с възможностите на човешкото тяло.

Третият извод се базира върху разглеждането и изследването на следващото поколение модернисти и техниките на изпълнение, които създават и новите методи на преподаване. Танцовите техники създадени

от американските модернисти са в основата на синтеза чрез който се създават съвременните танцови техники - Graham Technique, Humphrey-Weidman Technique, Jose Limon Technique, Lester Horton Technique, Hawkins Technique, Cunningham Technique, Release based Technique, Contact Improvisation, CI и др. Те показват нови модели за хореографската и сценична реализация на танца. Контепорари е направление в танцовото изкуство, което включва танцови техники и стилове от XX и XXI век, формирани на базата на американския и европейския модерен и постмодерен танц. В тази насока танцът се разглежда като средство за развитие на тялото на танцьора и формиране на неговият индивидуален хореографски речник. Средствата за това са синтезът, актуализирането и развитието на различните техники и танцови стилове. Съвременният танц се характеризира с изследователска ориентация, поради взаимодействието на танца с непрекъснато развиващата се философия за движението и набор от знания за възможностите на човешкото тяло.

Глава III: Сравнителен анализ на установените техники

За да бъде направен сравнителен анализ на съвременните танцови техники, трябва да се проследи тяхното зараждане и взаимното влияние на модерния танц, джаз танца, фолклора и класическия балет. Чрез задълбочен анализ на теориите и методите на конструиране на всяка зародила се техника на модерното танцово изкуство ще може да се овладеят максимално техническите и физически възможности, които те предлагат за създаване на универсалният танцьор, такъв какъвто се стреми да бъде всеки отдал се на танцовото изкуство. От появяването на първото поколение на импровизатори или експериментатори, които чрез собствените си тела се опитват да овладеят пространството да се отърсят от всякакви окови на подражание и поведение, а само да слушат телата си, се преминава през осъзнатото школуване и професионализиране чрез зараждането на първите танцови обосновки и теории превърнали се в техники и направления.

Тяхното развитие, чрез всяко поколение допринесло за нова посока на физическо и емоционално съзряване на индивида и наслояване на познания, опити и експерименти. За тази цел ще трябва да се опознае добре историята на модерния танц и неговите разнообразни форми.

По-специално внимание ще бъде обърнато на джаз танца, като първоизточник и база за по-нататъшното му разпространение под различни форми и стилове. Интересът към модерните джаз танци постепенно нараснали, а американските преподаватели през XX век провеждат първите си уъркшопи. Така до началото на 70-те години възниква нова посока - модерен джаз. Джаз танца преминал от битов, фолклорен танц през сцената, театрален, постепенно се превръща в специален вид танцово изкуство и завладява цяла Европа. Тази школа залива много страни по света, като се позволява да се тренира тялото на танцьора по най-изчерпателен начин. Джаз танца непрекъснато се променя и отчасти поради това танцьорите могат да внесат свои собствени движения в танца, а това се улеснява и от факта, че джаза се

танцува на широка гама музика. Поради бързото му разпространение, и благодарение на високо емоционалното му съдържание джаз танца има най-много проявления. В зависимост от географското разположение и техническото съдържание модерният джаз танц започва да се разделя и смесва с други форми на танцовото изкуство. Съвременните тенденции в развитието на модерния джаз танц и всичките му направления: авангарден танц, контемпорари, нов танц и всички форми тръгнаха по пътя на промяната, по пътя на новото с цел да изведат емоционалното усещане, физическото владение на тялото, усъвършенстване на техническото майсторство и душевната свобода - Мърс Кънингам, Триша Браун, Марк Морис, Майкъл Кларк, Розмари Бухтер, Пина Бауш.

III.1. Произход на джаза в музикално танцовия фолклор

Ако бъде разгледана цялата история на джаза, ще се забележи, че той е като дърво, намиращо се между два мощни културни полюса - „на

чернокожите“ и „европейския“, и то понякога се накланя ту в едната, ту в другата посока. За по-малко от век се вижда как от фолклорните традиции при създаване на развлекателна музика на чернокожите, се развива удивителна американска музика, наречена джаз. Тази музика, която сега е широко разпространена в почти всички страни по света, се превръща в най-яркото проявление на американската култура. Художествената особеност на джаз танца е пълната свобода при движение на цялото тяло на танцьора, както и на отделните му части, както хоризонтално, така и вертикално в сценичното пространство. Джазът е преди всичко въплъщение на емоциите на изпълнителя и е танц на усещанията.

Джаз танца се развива от танците на африканските племена. Той е донесен в Америка от Африканските роби. Европейските колонии в Северна Америка в периода 1607 - 1775 г. с традиционното си африканско народно изкуство повлияват върху музикалната и танцовата култура на САЩ през XVII - XVIII век. Попаднал в американска среда, бързо се адаптира. Изкуството на

американските чернокожи е характерен и органичен елемент от културата на САЩ. Джазът възниква в резултат на синтеза от множество елементи и натрупването на музикални култури на преселените народи от Европа, от една страна и от друга страна на африканския фолклор. Тези разнородни култури са с коренно различни качества. Музиката за африканците има по-голямо практическо значение, отколкото за европейците. Танцовата музикална интерпретация на африканците е доста по-свободна и емоционална, в сравнение с тази на европейците, отличаващи се с тяхната сдържаност. През XIX в. се изнасят улични представления, в които се включват песни и танци по джаз музика, първоначално само от чернокожи за такава публика. В последствие вълната обхваща и белите. От своя страна европейската музика има своя богат принос за бъдещият синтез на мелодични конструкции с водещ глас, хармонични възможности и други. Днес джазът в музикално отношение включва огромен брой стилове: архаичен фолк блус, преминаващ през суинг, бибпоп, модерен джаз до

напълно свободните форми на джаза и електронната музика.

Всичко изложено по-горе, свързано с развитието на джаз музиката е в основата на неговото танцово проявление във всичките му форми и е отзвук на неговото направление.

Хибридната природа на джаза, се формира като стил върху фолклорната (ирландска, шотландска, английска) танцова култура и върху европейските бални танци на XVIII - XIX век (менует, кадрил, гавот). Характерните черти на африканския танц определят и неговата визия. За раждането на сценичните форми на джаз танца принос имат Жозефин Бекер, Катрин Дънам, Пърл Примус, Доналд Маккайла, Мат Метокс, Юджийн Луис. Новите форми на сценичните изяви са ревюта, прегледи, мюзикъли, шоу програми. Влиянието на джаз танца върху танцовата култура от началото на XX век се характеризира с популярността на широко разпространените танци Charleston, Black Botton, Two Step, Big Apple, Shimmy, Congo и други. Интересът към модерните джаз танци постепенно нараства, а

американските преподаватели провеждат първите си уъркшопи. Така до началото на 70-те години възниква нова посока - модерен джаз. Джаз танцът преминал от битов и фолклорен танц, през сцената, където станал театрален, постепенно се превръща в специален вид танцово изкуство и завладява цяла Европа. На сцената започват да се извяват професионални танцьори, които въвеждат нови техники в джаз стила и го обогатяват с елементи от европейските танци. Тази школа завладява много страни по света, като позволява да се тренира тялото на танцьора по най-изчерпателен начин. През 40-те и 50-те години на XX век, популярната музика се променя, следователно повлиява и на промяната в танците. През този период се появяват стилове на съвременния джаз. Днес има много стилове, но всички те съчетават енергични и ритмични движения. Ритъмът и координация на движенията са най-важните аспекти на джаз танца. Изолираните движения са една от основните характеристики на джаз танца. При изолираното движение само една

част от тялото е подвижна, докато цялото тяло остава неподвижно или се движи в обратна посока.

Към края на 60-те години на XX век, джазът заема стабилно своето място в редица области на съвременната хореография и в същото време се наблюдава и процеса на сливане на основните школи и хореографии. Световното разпространение на джаз танца и неговото оформление се дължи на имена като: Джак Коул, Луиджи, Гус Джорджано, Лестър Хортън, Мат Матокс и други.

Първият учител и хореограф е **Джак Коул**. Неговата система е позната под името „хинди джаз“, и се използва в музикалните и филмови продукции. Основното в нея е изолацията.

Луиджи (Юджийн Луи) комбинира по своя система модерен и джаз танц. Той синтезира техниката на класическия танц и джаза. **Гус Джорджано** е джаз учител със собствен метод на екзерсиса, публикувал първият учебник по модерна джаз техника през 1966 г. **Лестър Хортън** е един от създателите на модерните танцови техники.

Мат Матокс (1922 - 2013 г.) органично комбинира класическия танц и джаз танца, използвайки класическите движения с техниките за изолация в различни нива и стъпки на джаза. Следват имената на Уолтър Нике, Алън Бърнард Бранч, Джером Робинс, Алвин Ейли, Алберто Алонсо и Боб Фос - хореограф и режисьор на мюзикълния театър с характерните навътре приклекнали колене и приведени рамене. Всички те са хореографи синтезирали джаз танцовата техника с етническият, фолклорният и класическият балетен танц.

Един от първите афро-американски модерни танцьори е чернокожата **Пърл Айлийн Примус** (1919 – 1994 г.), която е танцьор, хореограф и антрополог. През цялата си кариера тя използва знанията си за да изрази социалните проблеми в американското общество. Заради цвета на кожата си, се сблъсква с расовата дискриминация и възможността да се реализира в избраната от нея специалност. Все пак успява и 1941г. е първият чернокож студент по танци. Примус популяризира

африканския танц, като форма на изкуството, който има своето място за изучаване и изпълнение.

Основоположник в развитието на джаз танца като самостоятелно професионално направление става **Катрин Дънам**. Благодарение на нея се установява „черният” танц като форма на изкуство в Америка, а джаз танца получава не само практическо развитие, но и своя теоретична обосновка и методика. „Катрин Дънам“ - танцов стил, включващ свободен торс и гръбнак, артикулиран таз и изолация на крайниците. Тя е влиятелен пионер на модерния танц -танцърката, хореограф и антрополог, която изследва и интерпретира танците, ритуалите и фолклора на чернокожите в тропическите Америка и Карибите. Тя се счита за пионер в афро-американските стилове, и нейното влияние продължава и до днес. Тя съчетава американския балетен танц с африканските ритми и създава нов стил на танца. Дънам определя и тенденциите в афро-американския модерен танц.

Лестър Хортън (1906 – 1953 г.), танцър и хореограф работи през същия период като Дънам и Примус и е вдъхновен от индианската танцова

традиция. Той участва във всички аспекти на танца, осветлението, декорите на произведенията. Също така и известен учител подготвил Алвин Ейли и Мърс Кънингам.

Също така през 50-те години на XX век танцьорът, хореограф, педагог и композитор **Алвин Николайс** (1910 - 1993 г.) минал своята танцова школовка през Ханя Холм, Марта Грѐм, Дорис Хъмфри, Варлз Уидман, Луис Хорст, започва да разработва продукции, в които танцът е потопен в ефекти на осветление, дизайн (декори, костюми, реквизит) и звук, и е с еднакво значение с тях. Някои го наричат „баща“ на мултимедийният театър.

За разлика но Николайс, **Пол Тейлър** (1930 – 2018 г.) постига като цяло енергичен и ритмичен стил с голяма прецизност и театрална проекция в няколко произведения, отговарящи на класически партитури. Той се отклонява от авангардната естетика, като често използва барокова музика за своите произведения с естествени движения.

От този контекст излизат артисти като **Туила Тарп**, която постепенно въвежда отново академична

виртуозност, ритъм, музикалност и драматичен разказ в своя танцов стил, който се основава на балета но е свързан и с импровизационните форми социалния танц. Туила Тарп е популярна американска танцьорка, режисьор и хореограф, известна със своята новаторска и често хумористична работа. С нейните необичайни технически прецизни комбинации от различни движения печели много последователи. През 1971 г. Тарп приема джаз музиката и започва да създава танци харесвани от по-широк кръг публика. Нейните хореографии запазват техническия си блясък, но се покриват нотки на лекомислен хумор и я утвърждават, като един от най-иновативните и популярни съвременни хореографи.

Водещи танцьори в този период са Естел Уотърс, Мод Ръсел, Бил Робинсън, Бърт Уилямс, Жозефин Бейкър, Джо Фриско, Флорест Миллс. От 1940 до 1960 г. настъпва период на засилен интерес към джаз танца, което определя мястото му като един от лидерите на танцовото изкуство на XX и XXI век със своите професионални школи, техника, методика и научни изследвания.

Тук е и моментът да се отдели специално място на **Алвин Ейли** (1931 – 1989 г.), който е танцьор, хореограф и активист, представител на афро-американския джаз. Неговият спектакъл „Откровения“ е може би най-често поставян модерен танц в света. Основава своята „Алвин Ейли - танцов театър“ през далечната 1958 г. Смесва техниката на класическия балет с експресивността на модерните танцови и театралния жанр. Гордее се, както с етническата принадлежност на своите танцьори, така и с разнообразието на професионалният им опит натрупан от класическия балет, през модерния танц, до джаза и хип-хопа. Цялото му творчество, както това на Пърл Примус и Катрин Дънам и на много други чернокожи, е повлияно от трудностите в живота му на човек с малко права и възможности заради етническата му принадлежност и цвят на кожата. Алвин е горд, че неговата компания е мултирасова. Той създава по-скоро нов танцов стил, отколкото техника. Той иска от своите танцьори дълга, непрекъсната линия на крака, ловки крака и

ходила, съчетани с драматична и изразителна горна част на тялото.

III.2. Джаз танц

Това, което отличава джаз танца е неговата импровизация, като този принцип е заимстван от джаз музиката. Афро-американският модерен танц използва различни аспекти на съвременния танц, като вкарва елементите на африканските и карибските движения в хореография. В началото на XX век афро-американските танцьори като Катрин Дънам и Пърл Примус използват произход си, като танцьори и техния интерес в изучаването на културно наследство, за да създадат афро-американски техники за модерен танц.

Ново явление в танцовата практика и педагогика е модерният джаз танц. Основно място в този контекст заема джазовия танц пренесен от Африканските роби в САЩ, където се е зародил и получил развитието си. Базиран на фолклора, едновременно с ритуален характер, това танцово направление определя и неговата изразителност, ярка емоционалност и пълната свобода на тялото. Джазът,

това е възплъщение на емоции и усещания, които се разпространяват чрез вековната еволюция на свиренето на ударни инструменти на чернокожите племена, проявило се и в танцовата му алтернатива. Основната характерна черта на джаз танца е неговата емоционална пълнота и експресивност във всяко движение.

Джаз танцът съвпада с тенденцията на психологията на XXI век - към радикално обновяване на изразните средства в сравнение с епохата на романтизма и класицизма. През последните години се наблюдават все повече смесени танцови техники. През 60-те години на XX век в Западна Европа се появява интерес към съвременния джаз танц. Провеждат се и първите семинари на американски педагози. В момента, освен модерния джаз танц, като базова техника, се разграничават и следните направления: мюзикъл-джаз, класически джаз, афроджаз, флаш, стрийт-уличен, блус джаз (лиричен джаз), фънк. Джаз танцът се използва в модни ревюта, в мюзикъли, в ариететни и драматични представления. Той се е превърнал във втора система

(след класическия балет) на танцовото изкуство със своя собствена естетика, стил, лексика и най-важното със школа.

Изследванията насочват, че отправната точка за развитието на джаз танца като самостоятелно направление се явява създаденото през 1879г. „Американското общество-дружество на професионалните танцьори“. До тогава джаз танцът се е намирал в процес на зараждане.

Фолклорният характер на джазовия танц постепенно се балансира и се получава синтез между „черния“ и „белия“ танц на сцената, което постепенно довежда до разделение на джаз танца и установяването му като самостоятелно направление в професионалното танцово изкуство. В този период в развитието на джаз танца се разграничават няколко етапа. Първият етап е в периода 1885 – 1889 г., който е време на адаптация на чернокожия танц и прехода му към професионално оформление. Вторият етап е между 1889 и 1916 г. Това са години на изявен интерес към черната музика и танц. Започва зараждане на танцовата техника, като през 1916 г.

черният танц заема едно от водещите места. Третият етап е от 1917 до 1930 г. Тогава се появява термиът „джаз танц“ и окончателно се формира танцовата школа. Периодът е познат като епохата на черния Ренесанс. Последният четвърти етап е между 1931 - 1939 г. Това са тежки години за джаз танца и време, в което интереса към него спада.

В момента има няколко вида стилове съвременен джаз танц:

- **Класически джаз**
- **Афро джаз**
- **Степ джаз**
- **Лиричен джаз**
- **Флаш / Flash**
- **Уличен джаз / Street-jazz**

III.3. Съвременни тенденции в развитието на модерния джаз танц и различните му направления. Основни понятия в техниката на джаз танца

Основната разлика между всички съвременни техники е използването на гравитацията и работата с

телесното тепло, липсата на желание да се скрие усилието изразходвано по време на движение, нарушаване на вертикалната ос на задържане на тялото, фокусиране на вниманието върху центъра на тялото и работа с него. Основни танцови техники са авторските техники, а също така и освобождаване, изпълнение, импровизация, контактна импровизация.

Технически принципите на движенията са заимствани от съвременния танц. Развитието на определена техника е свързано с имената на крупни педагози, хореографи и изпълнители. Постоянно се търсят нови форми, а всички съществуващи стилове носят своя характер. Винаги може да се разпознае стила на Кънингам, Форсайт, Греъм, Бауш, както и на всеки френски хореограф на съвременни танц и т.н. Всеки от тях търси свой собствен стил, а след това тези стилове се развиват (прерастват) в техники. В модерния танц за разлика от джаз танца, всички части на тялото на изпълнителя са взаимно свързани по време на движение, а гръбначният стълб служи като основа на движението. И именно работата по

подвижността на гръбначния стълб е в основата на много съвременни танцови техники.

В съвременния урок по джаз танц гръбнакът се явява в основата на всяко движение, като се използват основните принципи на различни техники.

За да се направи сравнителен анализ на установените техники, трябва подробно да се разгледа методическата структурата на всяка от тях, чрез метода на обучение и екзерсиса. За проследяване на джаз техниката в екзерсиса е необходимо запознаването с определени методически термини от техниката на джаз танца. Характерните черти на джаз танца са: ритъм, динамика, колорит, пълна свобода и координация на всички части на тялото, импулсна техника и възможност за импровизация. Джаз танца непрекъснато се променя и отчасти поради това танцьорите могат да внесат свои собствени движения в танца, а това се улеснява и от факта, че джаза се танцува на широка гама музика. Новото явление в танцовата практика и педагогика е модерния джаз танц. Съвременните тенденции в развитието на модерния джаз танц и всичките му направления са:

авангарден танц, контемпорари, нов танц и всички са тръгнали по пътя на промяната, по пътя на новото. Но във всичките проявления на джаз танца се използват точни технически понятия, с които се установяват методически правила. Част от тези понятия са:

- **Изоляция**
- **Полицентричност**
- **Релакс**
- **Полиритмия**
- **Мултипликация**
- **Координация**

Основното в техниката на джаз танца е да се постигне достатъчно свобода в гръбначния стълб и умение за разпределение на напрежението. Полицентричността е основният принцип на техниката - изоляция на всяка част на тялото, като се движи центрирано и независимо от друга част на тялото. Изоляцията е отправна точка при изучаване на джаз танцовата техника. При полиметрията в джаза, движенията може да са с различни центрове, като са не само в различна посока, но може да са и в

различен ритмичен рисунок, метрически независими едно от друго. Принципът на полиметрията е тясно свързан с музиката.

В модерният джаз танц танцьора активно използва придвижването не само по хоризонтал, но и по вертикала. Често изпълнителят се разполага и на пода. Положението е позицията на тялото на танцьора спрямо земята. Основните положения/позиции са седнали, стъпили на четири крака, коленичили, легнали. Съществуват и акробатични положения - шпагат, мост, стойка на ръка, стойка на рамена, на плешки, превъртане - колело.

Заимствани са движения и упражнения от класическия танц.

Използването на елементи от класическия екзерсис в модерния джаз танц е много разнообразно и зависи преди всичко от целите на екзерсиса. Заимстваните движения не се използват в „чистия“ им класически вариант, а са само основа за надграждане в модерния джаз танц. В модерния джаз, екзерсисът няма определена последователност на движенията както е при класическия танц. Повечето

педагози, репетитори и хореографи, след като са изучавали основните техники на модерния танц, създават своя собствена система, като обединяват няколко техники при изграждане на екзерсиса. Всяка творческа личност има право да търси свои собствени техники и методи.

III.4. Основни съвременни танцови техники

Повечето големи модерни танцови компании през последните 20 години, разполагат с танцьори, които владеят не само една танцова техника, както е било преди това. Дори и в тези трупи, носещи името на оригиналния създател и хореограф. Всички те имат богат репертоар, базиран на великолепно подготвени универсални танцьори, владеещи безупречно класическия танц и модерните танцови техники. Изискванията към танцьорите са да са добре обучени на основата на класическия танц, да имат стабилен баланс, в същия момент да могат да полетят свободно във въздуха и умело да се преобърнат на пода. Това са хореографските изисквания на съвременните творци. Тези изисквания са се

оформили базирайки се на някои класически модерни техники, чрез преходна трансформация.

Техниката на Айседора Дънкан

Техниката на Греъм (Graham Technique)

Техниката на Хъмфри-Уийдман (Humphrey-Weidman technique)

Техниката на Хосе Лимон (Jose Limon technique)

Техниката на Лестър Хортън (Lester Horton technique)

Техниката на Хоукинс (Hawkins Technique)

Техниката на Кънингам (Cunningham technique)

Рилиз техника (Release based technique)

III.5. Соматични техники и методи

Техника на Александър (Alexander Technique)

Somatic Education-Соматикс (Somatic Education)

Laban Movement Analysis

Bartenieff Fundamentals - основите на Бартениев

Feldenkreis Technique- Метод-Техника Фелденкрайс (Feldenkreis Technique)

Skinner Releasing technique – Техниката Джоан

Скинър (Skinner Releasing technique)

Flying low technique-Техника на ниският полет
(flying low) на Давид Зомбаро

Hawkins Technique-Техника Хоукинс

Muller Technique-Техниката Мюлер

Body-Mind Centering (BMC)

Kinesiology-Кинезиологията

Gyrotonic and Gyrokinesis-Гиротоника и Гирокинеза

Pilates

Йога

III.6. Контактна импровизация или композиция

Модерна танцова техника, разпространена в Америка и Европа в края на XX век. Тя е базирана на физическия контакт, като отправна точка за импровизацията и изучаване на движението на човешкото тяло, водещо до съвместни преживявания и открития. Техника, при която непрекъснатият танцов контакт на партньорите дава възможност за изследване и работа с тялото във всички аспекти на движението. В процеса на танцуване двама души се движат заедно в контакт, поддържайки спонтанен

невербален диалог, основан на техните кинестетични усещания, тоест фокусирайки се върху най-фините промени и прехвърляния на тежестта и инерцията - собствената им и на партньора - върху търсене на взаимна подкрепа и баланс. Те импровизират, общуват с езика на докосването, въртят се, излизат и скачат един към друг, като използват всички повърхности на тялото, за да поддържат собственият си баланс и центъра на партньора и запазват мекотата на преливане в движенията едни към друг и усещат емоционалното състояние на партньора. Задържане тежестта на партньора или подкрепяне на телесната му маса с повдигане. Среца на баланса при изпълнение. Контакт импровизацията е форма на свободния танц и се танцува под формата на представление или под формата на социален танц В съвременната култура на танца обаче, днес има две противоречиви тенденции. От една страна импровизацията свързана със свободата на изразяване и освобождаване и от друга страна, професионалната хореография, в която се изисква до съвършенство изчистване на заученото академично

движение и пълен синхрон между танцьорите и музиката. Възниква въпросът кое е водещото в танца - свободата на собственото аз или съвършенството на хореографския текст. През последните 10 години професионалните танцьори започнаха да се сблъскват с множество проблеми. Те се задълбочават поради факта, че живеят и творят във време, в което свободата на личността и на обществото излиза от границите на правилата, етиката, естетиката. Това дава отражение в мисленето, изказа, себеизразяването, често лишени от морална ценност и художествена стойността. Какво е изкуството – това е въпрос, който не винаги се задава.

Глава IV: Терминология, използвана в съвременните танцови техники

През годините на изграждане на професионалното обучение в направлението модерен танц, се формира и методическата база на основните движения и използваната терминология. В тази глава на научния труд ще се разгледат основните движения използвани в модерния танц за да се анализира

тяхната същина с цел методическото и техническото им овладяване.

IV.1. Основни техники на движение

Суинг - използват се различни видове и преходи.

Непрекъснато движение - е движение в потока на енергия, при смяна на нивото на изпълнение, скоростта на движение, точките от които започва потока и добавяне на паузи.

Спирали - в съвременните техники спиралите са в зададена посока и с въртене около ос произведени едновременно от тялото. При изпълнението им е необходимо да се следи за естественото затихване, така че да не се превърне продължително движение по определена траектория. Тоест импулсът на движение да има начало и край, тъй като той може да продължи безкрайно дълго.

Въздействие - акцентът му в съвременните техники е мускулното усилие, изразходвано за активиране на движение, което в началото му има максимална скорост. Важното е да се усети разликата между въздействие и импулс.

Дроп - в съвременните техники е отпускане и освобождаване от тежестта на различни части на тялото. Отпускането може да има различна траектория. То може да се прилага с помощта на различни изображения и асоциации, да се пробват различни посоки и части на тялото, да се променят нивата и зоните на внимание. За да се фиксират тези отпускания на собственото тяло, те могат да се направят в хоризонтално положение спрямо пода: на таз, на колене, на лакти, на рамена на глава.

Отскок – в съвременните техники, качеството му зависи от силата при реакцията на тялото за въздействие при отпор и посока.

IV.2. Основни понятия в модерния и съвременен танц

Основните понятия с които се бори при обучение и изпълнение в модерния танци, съответно и във всички съвременни танцови техники са с английска терминология поради произхода на модерния танц. Независимо от периода или от поколението, към днешна дата отбелязаните по-долу

термини са натрупани като база за всички професионални и непрофесионални танцови трупи по света в направлението модерен танц.

Isolation - Изолация.

Relax - Релаксация.

Contraction - Контракция.

Release- Освобождаване.

Collapse- Колапс.

Coordination - Координация.

Opposition и **parallelisms** - Опозиция, противопоставяне и паралелност.

Impulse - Импулс.

Multiplication - Мултипликация, умножение.

Shake - Шейк.

Bump - Избутване таза напред.

Slide - Слайд, плъзгане. навън със свити колене и се поддържа поза колапс-свита поза.

Body - Боди –корпус, тяло. Приема се за торса, горната част на тялото и коленете са свити.

Body roll - Боди рол.

Kick - Кик.

Rubber leg - гумен крак.

Drop - Дроп.

Arch - Арка.

Walking turn - Паварот

Skipping turn - Скипинг тур. Паварот със скок или скок в завой.

Pivot turn - Пивот търн.

Air turn - Паварот във въздуха или тур във въздуха.

При сценичните хореографии могат да се използват всички класически пируети и турове.

Thrust - Тръст.

Swing - Суинг.

Head tiff, Head trust, Head accent - Изтласквания, изхвърляния на главата с акценти.

Sundari - Съндари.

Twist - Туист.

Tilt - Тилт.

Flat back – Плосък гръб.

Deep body bend - Дълбоко навеждане

Side stretch. Странично разтягане.

Brash - Браш.

Layout - Лей аут.

Katch step - Кетч стъпка.

Step boll change. Степ бол ченч.

Flat back. Плосък гръб.

Table top - Тейбл топ.

Limbo - Лимбо.

Stretch - Стрейтчинг.

Touch – Тъч, Шаг.

Flat step - Флат степ.

Jump - Джъмп.

Hop Hop.

Lip Лип.

Push Пуш.

Dip body bend Дип боди бенд.

Roll down. Ролл даун. Рулон.

Roll up. Ролл ап. Рулон.

IV.3. Изводи

Изводите, които могат да се направят след обстояйният преглед на основните техники в модерния танц и помощните соматични са:

Модерните техники си взаимодействат на една с друга.

С развитието на танцовото изкуство те се наслояват и наслагват, на база различните

направления водени от динамика на движението, от емоционално съдържание, от себеизразяването, свободата и освобождаването от физически задръжки.

Не зависимо от техниката се борави с единната терминология, която се използва въпреки различните принципи за движение на тялото.

Глава V: Заключение

Модерен танц е посока, базирана на класическия балет. Той включва елементи от всички области на танца, от йогата, гимнастиката, акробатиката. Това е свободен, динамичен и красив танц и не само танц, а и самият живот, това е действие, което се ражда дълбоко в нас. Модерният танц е танц на душата. Всеки танц е не само техника, а полет на душата, идея, мечта, хармония, красота, чувство. Но когато говорим за различните танцови стилове и техники, то тогава именно модерният е консистенция от свободата на мисълта и творческата изява.

Трудно е де се даде формулировка на всички

съществуващи направления в модерния танц през XX век, създадените техники, системи и стилове. Този синтез от различни танцови системи- джаз танц, етнически и фолклорен танц, спортни елементи, гимнастически движения, акробатика, циркова и битова пластика, техниките на Марта Греъм, Дорис Хъмфли, Рилийз, експресивния танц на Мери Вигман, авангардния танц на Мърс Кънингам, Морис Бежар, системите на Рудолф фон Лабан, Александър, Пилатес, философията на цялата танцова епоха са създали една богата палитра наситена с познание за движенческите възможности на човешкото тяло, провокирано от емоционалното състояние и умствения потенциал на всеки творец създал тази естетика и довел едновременно до пълен контрол и свобода на тяло, дух и съзнание.

Целта на този труд е чрез издирването, обобщаването, анализирането и систематизирането на съществуващите печатни материали за историческото развитие на модерния танц през XX век и създадените техники, за да се опознае базата и

схемата върху която се изгражда новото направление в танцовото изкуство.

Чрез запознаване с историята на модерния танци и развитието на неговите школите се придобива ясна представа за неговото влияние върху психическото и физическото здраве. Развитието на танца, овладяването на техниката, развиването на гъвкавостта, координацията, пластичността на тялото, овладяването на танцовите умения е тясно свързано с активиране на вниманието, мисленето, паметта, формирането на самоконтрол, начини за развитие на чувство за ритъм и такт. В процеса на овладяване на различните техники се използва и импровизацията, което разгръща технически, пластически и емоционалния потенциала на танцьорите при измисляне на движения по време на самото представяне. Танцьорът независимо от своята индивидуална физика по време на танц разкрива вътрешният си свят чрез дадена танцова техника придавайки изразителност на движенията, на жестовете, позите, лице израза и едновременно обигравайки пространството, носейки хармонията на

човешкото тяло чрез изразните му средства. Стремeжът на всички творци от този период са да опознаят и овладеят неограничените физически възможности, в стремеж да се създаде съвършен и комплексен изпълнител с пълната си емоционална зрялост и изразителност. Модерният танц е философско направление, без каквито и да са ограничения физически, емоционални, абстрактни и на границата, понякога крайно авангардни.

Много трудно и почти невъзможно е да разглежда поотделно всяка една техника, трупа и направление в развитието модерния танц през ХХ век. Това взаимодействие взаимообогатяване на различните хореографи и танцьори не дава възможност да се разделят конкретно, а само да потърсят допирните им точки и разликите им. Може само да разграничат географските им граници. Всяка държава носи своята танцова история върху която наслоява и изгражда новите направления, школи и техники. Като същевременно допринася за усъвършенстването на танца съобразен с естетиката на своето време.

V.1. Изводи и научен принос

Първият извод, който може да направи е паралелното проявление на „свободния танц“ в Америка и Европа. Зараждането на новата форма за танцуваден изказ, криейки се в политическите и икономическите промени налагащи пълна свобода и естественост в движенията, доближавайки ги до праисторията на човечеството.

Друг важен извод е, че техническото проявление във всяка е техника е плод на философията към която се стреми всеки творец в различните направления.

Най-важният извод е, че основната разлика между всички съвременни техники е използването на гравитацията и работата с телесното тегло, липсата на желание да се скрие усилието, изразходвано по време на движение, нарушаване на вертикалната ос на задържане на тялото, фокусиране на вниманието върху центъра на тялото и работа с него. От тук изводът е че, основните танцови техники са преди всичко: авторски техники, целящи пълно

освобождаване по време на изпълнение, нова концепция върху импровизация и контактната импровизация.

Приносен характер:

1. Трудът обхваща проучването на огромен научен материал от издания, не преведени на български език (преводи от английски, руски и немски език). Разгледани и анализирани са над 50 професионални програми на специализирани танцови трупи и учебни заведения, множество статии и биографии.

2. За първи път се дава сведения за основните техники използващи се в модерния танц и най-ценното е тези в направлението Соматика, чието откриване и анализиране е много трудно поради липсата на достатъчно материали.

3. Приносен характер има описание на терминологията и методиката на основните движения, които се използват в съвременните танцови техники и се прави за първи път на български език.

4. Влиянието на техниките върху физическото и психическото здраве и създаването на универсалните танцьори без оглед на расова принадлежност и географско разположение.

5. Публикации, свързани с дисертационния труд:

- Топалова, Р., „Импровизацията в съвременния танц – помощ или пречка за професионалните танцьори“
Сборник „Международна научна конференция „Наука, образование и иновации в областта на изкуството“ Пловдив 12-13.10.2017, стр. 327 - 332, ISBN 978-954-2963-23-3
- Топалова, Р., „Рудолф фон Лабан – основоположник на немския свободен изразен танц и създател на танцовата нотация“
Сборник „Пролетни научни четения 2017“, Пловдив, стр. 189 – 196, ISSN 1314 -7005
- Топалова, Р., „Иконата на съвременния танц Марта Греъм. Създател на основната танцова техника на XX век“

Сборник „Пролетни научни четения 2019“,
Пловдив, стр. 250-255,
ISSN 1314 -7005

V.2. Библиография и използвани източници

1. Aleksandrova, Ana, Baletat prez vekovete, Nayka I izkystvo, Sofia, 1983 (Александрова, Ана, Балетът през вековете, Наука и изкуство, София, 1983)
2. Aleksandrova, Ana, Biografia na tanca I baleta, izdatelstvo Xeixal, Sofia, 1996 (Александрова, Ана, Биография на танца и балета, издателство „Хейзъл“, София, 1996)
3. Aleksandrova, Ana, S krilete na Terpsihora, Sofia-1972 (Александрова, А., С крилете на Терпсихора, София-1972)
4. Arts alive:
<http://artsalive.ca/en/dan/meet/bios/artistDetail.asp?artistID=175>
5. Au, S., Ballet and Modern Dance Publisher Thames & Hudson Ltd-2012
6. Biography: <http://www.biography.com/news/martha-graham-the-mother-of-modern-dance-20774971>
7. Bither, P., Trisha Brown :So That the Audience Does Not Know Whether I Have Stopped Dancing, Walker Art Centre, U.S. -2008

8. Borisova, Galina, Dance Presents and Artistic Preferences, New Bulgarian University, 2011 (Борисова, Галина, Танцови представи и артистични предпочитания, Нов български университет, 2011)
9. Cheney, G., Basic Concepts in Modern Dance :A Creative Approach, Princeton Book Company-1989
10. Defrantz, T., Dancing Revelations :Alvin Ailey's Embodiment of African American Culture, Oxford University Press Inc-2006
11. Dobrovolskaia, G., Танец pantomime baleta, izd. „Izkystvo“ Leningradskoe otdelenie-1975 (Доброволская, Г., Танец пантомима балета, изд. ”Искусство”-Ленинградское отделение-1975)
12. Duncan, I., My Life, WW Norton & Co-2013
13. Dunning, J., Alvin Ailey :A Life in Dance, The Perseus Books Group-1998
14. Encyclopedia of world biography:
<http://www.notablebiographies.com/Gi-He/Graham-Martha.html>

15. Forsythe, W., *Improvisation Technologies: A Tool for the Analytical Dance Eye*, Hatje Cantz Publishers-2012
16. Giordano, G., *Jazz Dance Class :Beginning Thru Advanced*, Princeton Book Company-1992
17. Gomez, M. (2015), “Ricyde. Revista internacional de ciencias del deporte”:
<http://www.cafyd.com/REVISTA/semblanza39.pdf&prev=search>
18. Horosko, M., *Martha Graham :The Evolution of Her Dance Theory and Training*, University Press of Florida-2002
19. Infoplease:
<http://www.infoplease.com/encyclopedia/people/lababon-rudolf-von.html>
20. Laban courses: <http://www.laban-courses.co.uk/&prev=search>
21. Laban, R., *The Mastery of Movement*, Dance Books Ltd-2011
22. Legg, J., *Introduction to Modern Dance Techniques*, Princeton Book Company-2012

23. Lewis,D.,The Illustrated Dance Technique of Jose Limon,Princeton Book Company-1999
24. Martha Graham dance company:
<http://marthagraham.org/about-us/our-history>
25. Nikiforova, Diliana, Dance theatre and dance techniques- history, present and future, Nikiforov studio, 2011,(Никифорова, Диляна, Танцов театър и танцови техники- история, съвременност и бъдеще, Никифоров студио, 2011)
26. Nikitin, V.U., Modern jazz dance: Etapi razvitiia. Metod. Tehnika., Izdatelski dom, "Odin iz lychix", 2004,(Никитин В.Ю. ,Модернджаз танец: Этапы развития. Метод. Техника.,Издательский дом «Один из лучших», 2004)
27. Pallant,C.,Contact Improvisation :An Introduction to a Vitalizing Dance Form,McFarland & Co Inc-2006
28. PBS:
<http://www.pbs.org/wnet/americanmasters/martha-graham-about-the-dancer/497/>
29. Poliatkov, S.S., Osnovi sovremenogo tanca, Eniks, 2005,(Полятков, С.С.,Основы современного танца, Еникс, 2005)

30. Popov, Teodor, Nemski svoboden izrazen tanc, 2 chast hriztomatia, Tipografika, Sofia, 1997,
(Попов, Теодор, Немският свободен изразен танц, 2 част христоматия, Типографика, София, 1997)
31. Popov, Teodor, Nemskiat svoboden izrazen tanc, kurs lekicii, Tipografika, Sofia, 1997, (Попов, Теодор, Немският свободен изразен танц, курс лекции, Типографика, София, 1997)
32. Popov, Teodor, Otnovo za nemski svoboden izrazen tanc, Obrazovatelna RIK-1-S, Sofia, 2000,
(Попов, Теодор, Отново за немския свободен изразен танц, Образователна РИК-1-С, София, 2000)
33. Popov, Teodor, Purvojrecat- Rydolf fon Laban i nemski svoboden izrazen tanc, Ab izdatelsko atelie, Sofia, 2002, (Попов, Теодор, Първожрецът-Рудолф фон Лабан и немския свободен изразен танц, Аб издателско ателие, София, 2002)
34. Preston-Dunlop, V., Rudolf Laban, Dance Books Ltd-2008
35. Seed, P., Jose Limon and la Malinche : The Dancer and the Dance, University of Texas Press-2008

36. Siderov, V., *Sovremenen tanc- Moskva, Pervina, 1923*, (Сидоров В. Современный танец – Москва,Первина, 1923)
37. *Sovetskaia enciklopedia, Moskvaq 1980* (Советская энциклопедия, Москва, 1980)
38. Spinks,L.,Sorenson,M.,Bromberg,E.,Bokforlaget Max Strom-2011
39. Syric, E.Ia, *Horeografiseskoe izkysstvo dvadcatix godov*, (Суриц. Е.Я., Хореографическое искусство двадцатых годовр „изкусство“Москва, 1979)
40. Thoms,V.,Martha Graham : Gender & the Haunting of a Dance Pioneer, Intellect Books-2013
41. Tls:
http://tls.theaterwissenschaft.ch/wiki/Rudolf_von_Laban&prev=search
42. Trinity Laban conservatoire of music & dance:
<http://www.trinitylaban.ac.uk/about-us/our-history/rudolf-laban>
43. Turnur, K. (2009), “Izkystvoto na dvijenieto”, (Търнър, К. (2009), „Искусството на движението“), Cabinet magazine:

<http://cabinetmagazine.org/issues/36/turner2.php&prev=search>

44. University of Denver:

<https://exhibits.library.du.edu/librariespresents/exhibits/show/hanya-holm--when-modern-dance-/from-germany-to-america/hanya-comes-to-america>

45. Выпуск 3, Сборник статей Музыка и хореография современного балета, q izd., „Музыка“ - Ленинградское отделение-1979 (Выпуск 3, Сборник статей, Музыка и хореография современного балета, изд. „Музыка“ - Ленинградское отделение-1979)

Съдържание

<i>Глава I: Увод</i>	3
<i>I.1. Обзор на научните изследвания</i>	5
<i>Глава II: Основни етапи от възникването на модерния танц</i>	7
<i>II.1. Естетиката на модерния танц</i>	9
<i>II.2. Себеизразяване</i>	11
<i>II.3. Зараждане на модерния танц в Америка и Европа в края на XIX и началото на XX век</i>	13
<i>II.4. Развитие на модерния танц през XX век.</i>	
<i>Връзка между поколенията и приемственост</i>	16
<i>II.5. Постмодернизъм</i>	25
<i>II.6. Мюзикъл</i>	31
<i>II.7. Танцов театър. Експресионизъм</i>	31
<i>II.8. Изводи</i>	38
<i>Глава III: Сравнителен анализ на установените техники</i>	42
<i>III.1. Произход на джаза в музикално танцовия фолклор</i>	44
<i>III.2. Джаз танц</i>	55

<i>III.3. Съвременни тенденции в развитието на модерния джаз танц и различните му направления.</i>	
<i>Основни понятия в техниката на джаз танца</i>	58
<i>III.4. Основни съвременни танцови</i>	
<i>Техники</i>	63
<i>III.5. Соматични техники и методи</i>	64
<i>III.6. Контактна импровизация или</i>	
<i>композиция</i>	65
<i>Глава IV: Терминология, използвана в съвременните танцови техники</i>	67
<i>IV.1. Основни техники на движение</i>	68
<i>IV.2. Основни понятия в модерния и съвременен танц</i>	69
<i>IV.3. Изводи</i>	72
<i>Глава V: Заключение</i>	73
<i>V.1. Изводи и научен принос</i>	77
<i>V.2. Библиография и използвани източници</i>	81